

Brussel, Vlaams Parlement, 27 maart 2025

Beste aanwezigen,
Wat vormen jullie samen een groot hart onder de riem voor de maandcommissarissen en de vele jongeren die in geslotenheid opgroeien.
Het is fijn dat er veel onderwijsmensen aanwezig zijn. Jullie aanwezigheid drukt een groot engagement uit voor het recht op onderwijs van jongeren die van het reguliere pad zijn afgeweken. Dank daarvoor!

Gesprekken met jongeren over hun recht op onderwijs

De Commissie dompelde zich het afgelopen jaar onder in het recht op onderwijs van jongeren in geslotenheid. We gingen in gesprek met jongeren die verblijven in de gemeenschapsinstellingen of voorzieningen veilig verblijf, en met hun leerkrachten, leerlingbegeleiders en verantwoordelijken.

We spraken over hun toekomstdromen en over de mensen die hun onderwijs proberen te garanderen zodat ze die toekomst kunnen realiseren.

We polsten naar de drempels en de uitdagingen, en naar hun verwachtingen voor dat onderwijs.

Onderwijs moet toch gemakkelijk te regelen zijn?

Je zou denken dat onderwijs voor jongeren in geslotenheid eenvoudig te regelen is. Overal in Vlaanderen zijn er scholen, alle scholen zetten in op digitalisering. Dus: de jongere blijft ingeschreven in de thuischool en volgt vanuit de voorziening afstandsonderwijs. Als de jongere dan na verloop van tijd toestemming krijgt, kan hij schoollopen in zijn eigen school of een externe school in de buurt. En als dat niet mag, kan er onderwijs in de instelling of voorziening georganiseerd worden. Klaar. Zo gaat er geen tijd verloren, kan de re-integratie van de jongere vlot verlopen en kan de jongere zijn toekomstdromen blijven waarmaken.

Klinkt mooi, toch?

Dat is ook wat de regelgeving beoogt.

Het vernieuwde decreet Rechtspositie Minderjarigen stelt:

Jongeren in de jeugdhulp hebben recht op kwalitatief onderwijs dat zo veel als mogelijk aangepast is aan hun behoeften en vaardigheden, en dat bij voorkeur in een erkende school buiten de voorziening plaatsvindt. Ook wie de voorziening niet kan verlaten, heeft recht op erkend onderwijs, dat zoveel mogelijk aansluit bij de onderwijsloopbaan van de minderjarige.

In het decreet van 17 mei 2024 dat het recht op onderwijs in de gemeenschapsinstellingen regelt en de omzendbrief dat het onderwijs in een voorziening veilig verblijf en het VDC

regelt staat onderwijs bij de thuischool en aansluiting bij de onderwijsloopbaan van de jongere ook helemaal vooraan.

Helaas is de realiteit anders.

De titel van het laatste jaarverslag van het Kinderrechtencommissariaat was 'kinderen tussen wet en werkelijkheid'.

De gesprekken met de jongeren, leerkrachten, leerlingbegeleiders en verantwoordelijken, zijn eerder samen te vatten in 'kinderen tussen, droom, wet en werkelijkheid'.

Want tijdens onze gesprekken hoorden we zeer veel toekomstdromen de revue passeren. Mooie toekomstdromen.

Toekomstdromen

Jongeren vertelden ons enthousiast hoe ze in de zorg of in de horeca willen werken, of als kapper of garagist aan de slag willen gaan. Rechten studeren of een ander beroep waarmee ze jongeren kunnen helpen.

Een jongen in een gemeenschapsinstelling vertelde: *'Omdat ik zelf verslaafd ben geweest aan drugs, zou ik graag daarin iets verder doen: jongeren helpen die verslaafd zijn aan drugs.'*

Een gewone school

Bij veel van de jongeren met wie we spraken, stormt het in hun hoofd. Onderwijs is dan niet altijd het eerste waar ze aan denken.

Maar wanneer we vroegen waar ze het liefst les willen volgen, was het antwoord vaak: een gewone school buiten de voorziening. Omdat ze daar meer bewegingsvrijheid hebben, omdat hun vrienden daar zijn, ze er de lessen uit hun eigen richting kunnen volgen, ze meer kansen hebben op een diploma.

Ook begeleiders willen dat er voor de jongeren zo veel mogelijk opties open blijven, zodat ze zoveel mogelijk ruimte krijgen hun eigen toekomst in te vullen.

Ze vinden extern onderwijs de gezondste keuze voor de jongeren,

Een verantwoordelijke van een voorziening verblijf is die mening toegedaan, maar gaat nog een stap verder en stelde: *'Als de school nog goed loopt, wegen de voordelen van een plaatsing in veilig verblijf dan op tegen de nadelen die de jongere ervaart wanneer een goed lopend onderwijstraject wordt verbroken?'*

Leg je de regelgeving en de dromen naast de realiteit, dan blijken jongeren, leerkrachten, begeleiders en verantwoordelijken op veel drempels te botsen. Ik geef er jullie enkele mee.

Uitdagingen en verwachtingen rond de thuischool en externe school

In de voorzieningen en de instellingen die we bezochten had slechts een minderheid van de jongeren nog een band met hun thuischool. In alle voorzieningen en instellingen begint dus op dag één van de plaatsing, de zoektocht naar informatie over het schooltraject.

Voorzieningen en instellingen krijgen vaak niemand te pakken om het onderwijstraject van de jongere vorm te geven. Sommige scholen trekken gewoon bij de eerste hindernis de stekker uit de samenwerking. Ook op het CLB kunnen voorzieningen en instelling te weinig rekenen.

Voorzieningen stoten op een muur als ze afstandsonderwijs voor de jongeren willen organiseren. Scholen geven geen toestemming of doen er geen inspanningen voor. Of voorzieningen kunnen op hun beurt niet genoeg uren vrijmaken om de jongeren voldoende te ondersteunen.

Anderzijds zijn jongeren soms zelf geen vragende partij om bij hun thuischool te blijven of terug te keren naar hun thuischool.

Veel jongeren zijn voor hun plaatsing al achterop geraakt, met een versnipperd onderwijsparcours. Ze vertellen dat ze mentaal en fysiek afgehaakt zijn op school. Ze zitten niet goed in hun vel, en worstelen met zware problemen.

Een jongere in een voorziening veilig verblijf vertelt: *'Ik ging twee jaar niet naar school, omdat ik veel mentale problemen had. Ik kon me niet concentreren, ik zat ook veel in opnames.'* Sommige jongeren - die na een tijd in de voorziening of instelling - extern naar school gaan, vertellen dat een volle schooldag te zwaar is, dat het niet altijd gemakkelijk is om je plek op school te vinden, dat ze het gevoel hebben dat alle ogen op hen gericht zijn, dat het te druk is op school, dat hun plaatsing in de voorziening weegt.

Uitdagingen en verwachtingen rond de interne school

We polsten ook naar de ervaring van de jongeren, de leerkrachten, hun begeleiders en verantwoordelijken met intern onderwijs.

Een ***gesloten instelling of voorziening is een heel specifieke context***. En onderwijs organiseren in die context is niet evident.

Jongeren verblijven er of 2 weken, of 1 maand, of 3, 6, 9 maanden of nog langer.

In de GI's krijgen jongeren 18 tot 23 uur les per week.

In de voorziening veilig verblijf hebben jongeren recht op 4 uur TOAH per week.

Het profiel van de jongeren die er verblijven is zeer divers. De richtingen lopen uiteen van BUSO tot doorstroomfinaliteit, en er zijn jongeren die al een hele tijd niet meer naar school gaan. En veel jongeren dragen een zware rugzak mee, vol met trauma's en blessures. Er zijn jongeren met gedrags- en emotionele problemen, met een psychiatrische problematiek, jongeren die de fysieke en psychische integriteit van zichzelf of anderen in gevaar brengen, en jongeren voor wie onderwijs helemaal geen prioriteit is.

Jongeren hebben therapeutische of forensische programma's lopen, afspraken met contextbegeleiders en individuele begeleiders, politieverhoren of zittingen op de rechtbank. De wisselende samenstelling van de klasgroep maakt lesgeven en les volgen lastig, en weegt op leerkrachten en jongeren. Een leerkracht van een gemeenschapsinstelling vertelt: *Ik weet met hoeveel jongeren ik begin, maar ik weet nooit met hoeveel ik ga eindigen. Gisteren had ik een klas van vier jongeren, ik heb uiteindelijk een deel van de les met één gewerkt. Dat maakt de les soms een chaotisch geheel.*

En net als in alle andere scholen is er een lerarentekort. En zijn de instelling en voorzieningen op zoek naar leerkrachten.

De **uitdagingen die met de specifieke context van geslotenheid samengaan**, zetten dus duidelijk druk op het recht op onderwijs van jongeren in geslotenheid.

Bijna alle jongeren die TOAH volgen in voorzieningen veilig verblijf, vertelden ons dat ze te weinig les krijgen. *'Iedereen zou wel gewoon een paar uur les per dag willen, maar een hele dag is beter, dan leer je meer. Ik krijg nu maar drie uur in de week, veel te weinig. Ik zou liever terug willen naar mijn oude school, maar daar mag ik niet meer komen door mijn gedrag.'*, vertelt een jongere in een voorziening veilig verblijf.

Jongeren vinden dat er te weinig gekeken wordt naar wat de individuele jongere aankan. *'Ik vind dat het aantal uren afhankelijk moet zijn per persoon. Als het iemand is die examencommissie doet, dan moet het wel meer zijn dan iemand die geen school volgde buiten. Ze moeten rekening houden met wat elke jongere kan of wil doen.'*, vertelt een jongere in een gemeenschapsinstelling

Veel jongeren in voorzieningen komen uit arbeidsmarktgerichte finaliteit en vanuit verschillende praktijkrichtingen. Ze missen die praktijklessen.

Andere jongeren missen klassieke vakken, zoals Frans of geschiedenis of vertellen dat ze teleurgesteld zijn over het niveau van de lessen.

Voor nog andere jongeren is dat lage niveau net oké. *'Ik wil liever nu aan andere dingen werken dan aan school. We krijgen hier vooral herhaling van algemene zaken die ik al kende. Dat is goed voor mij. Dan ben ik die tenminste niet vergeten als ik buiten kom.'*, zegt een jongere in een gemeenschapsinstelling

In de voorzieningen zijn er ook jongeren die geen enkele vorm van onderwijs volgen. Vaak is er voor deze jongeren geen zinvol alternatief te vinden. En als voorzieningen externe partners zoeken om dagbesteding te organiseren, vinden ze die soms niet.

Mooie getuigenissen en verhalen

Maar er tekenden zich ook mooie getuigenissen en verhalen af.

'Het is op school al een paar keer fout gelopen, maar die school blijft in gesprek gaan en blijft hem kansen geven.', zegt de leerlingbegeleiding in een gemeenschapsinstelling.

'Ja, ik ben nu bezig voor mijn examens, die kan ik hier binnen maken. Ik ben nu bezig met studeren. Mijn school stuurt voortdurend taken door, ze zijn mij aan het pushen zodat ik kan slagen.', zegt een jongere in een gemeenschapsinstelling.

'Ik ben er door dit jaar, ik was echt blij. Ik had het niet verwacht. Al vanuit mijn psychiatrisch ziekenhuis kon ik de examens doen. Daarna volgde ik deels van hieruit les, deels op school. Dat was hard werken.', vertelt een jongere in voorziening veilig verblijf.

Sommige voorzieningen geven echt niet op en doen al het mogelijke om het recht op onderwijs van de jongeren te garanderen.

'We hebben nu geprobeerd om wat extra middelen te genereren om toch die liaison te houden. Dat is iemand die halftijds voor ieder meisje kan kijken: wat is er, de link met CLB en school, de

stapjes in het traject opvolgen.’, vertelt een verantwoordelijke van een voorziening veilig verblijf.

We zagen voorzieningen oplossingen zoeken voor het vervoer van en naar de externe school. We spraken met leerkrachten die zich vaak met hart en ziel inzetten, en de meeste jongeren waren ook lovend over hen. *‘We hebben vriendelijke leerkrachten, ze zijn open en daardoor hebben we respect voor hen en daarom zijn wij ook braaf en open tegen hen. Ze doen niet alsof ze boven ons staan, maar ze doen gewoon normaal tegen ons. (...) En dan tonen ze ook interesse voor wat wij willen weten.’*, zegt een jongere in een gemeenschapsinstelling

De leerkrachten met wie we spraken waren duidelijk duizendpoten die idealisme en realisme weten te combineren. Ze weten zich tevreden met kleine succeservaringen. *‘Als we hier iemand zoeken, is het iemand met veel geduld, die kordaat is maar wel empathisch. Je moet goed kunnen babbelen, luisteren naar jongeren, maar je moet ook wel consequent zijn.’*, vertelt een leerkracht in een gemeenschapsinstelling.

Aanbevelingen

Vanuit de goede voorbeelden, de drempels en de verwachtingen die we noteerden tijdens onze gesprekken met de jongeren, de leerkrachten, de (leerling)begeleiders en verantwoordelijken, hebben we aanbevelingen geformuleerd.

- Aan de jeugdrechters vragen we om het onderwijstraject mee in overweging te nemen bij toewijzing aan een gesloten voorziening. Loopt het nog goed op school? Is die geslotenheid dan echt beter voor de jongeren dan een gebroken schooltraject?
- We onderschrijven de ambities van de Vlaamse overheid en de gemeenschapsinstellingen die voor elke jongere in de gemeenschapsinstellingen streeft naar een volwaardig onderwijstraject op maat van zijn onderwijsbehoeften, met certificering wanneer mogelijk. De CVTJ pleit al vanaf haar beginjaren voor een upgrade van het recht op onderwijs voor jongeren in geslotenheid. We zijn blij te zien dat het onderwijs van jongeren een ware boost heeft gekregen.
- Daartegenover zien we hoe onderwijs in voorzieningen veilig verblijf structureel en pijnlijk tekortschiet. We vragen de Vlaamse overheid veel meer ambitie te tonen om het recht op onderwijs van deze jongeren te realiseren. Ga ook daar voor een zo volwaardig mogelijk onderwijstraject met leerkrachten met expertise in lesgeven aan jongeren met specifieke onderwijsbehoeften in specifieke settings.
- We ondersteunen de oproep van jongeren, begeleiders, leerkrachten en directies om zoveel mogelijk in te zetten op extern naar school gaan. We vragen thuischolen om de jongeren niet los te laten. Aan de overheid vragen we de samenwerking tussen onderwijs en welzijn te versterken. Ga voor een aanspreekpunt in de thuischool, of versterk het CLB zodat er vanaf dag 1 zaken in kaart kunnen worden gebracht.
- Ga voor onderwijs op maat van de jongere! Met alles wat er in hun leven gaande is, weegt school al snel te zwaar voor veel jongeren in voorzieningen en instellingen. Voor hen is het belangrijk om op hun tempo (opnieuw) onderwijs te bieden.
 - We vragen aan de thuischool of externe school om jongeren die geen voltijds programma aankunnen, een programma op maat aan te bieden, en flexibel in te spelen op de bijzondere noden van de jongere.

- Een intern aanbod zou minimaal halftijds moeten worden aangeboden. Wie meer aankan dan dit interne aanbod, moet de kans krijgen om meer te doen.
- Ga voor een volwaardig alternatief als onderwijs niet haalbaar is
- Daar waar een (volledig) onderwijsaanbod niet wenselijk is, moeten jongeren een alternatief dagprogramma kunnen volgen.

Ik dank u voor uw aandacht.

Leen Ackaert
Secretaris